

Haluk Bilginer İle Röportaj (Cansu Fırınıc/ Nevzat Süs)

Author archive Yazar web sitesi

Bu söyleşi Sanat Cephesi Dergisi'nin 34. sayısında (Aralık 2009) Yayımlanmıştır.

Röportaj: Cansu Fırınıc/ Nevzat Süs

Fotoğraf: Cem Ersavcı

Oyun Atölyesi'nden bahseder misiniz biraz?

Bu sezon Şekspir Müzikali yapıyoruz. Oyun Atölyesi sürekli kendini yenilemeye çalışan, yeni oyunlar oynamaya çalışan bir tiyatro, bir oyun tuttu diye, bunu üç yıl beş yıl devam ettirelim, gişeye para gelsin amacıyla tiyatro yapmıyor. Öbür türlü ticarethaneye dönüştürüyor...

İyi tiyatro yapmak, kaliteli tiyatro yapmak, kendimizi yenilemek, kendimizi aşmak, yeni şeyler öğrenmek ve bunları seyirciyle paylaşmak amacıyla yola çıktığımız için, birkaç yıldır aklımızdaydı Şekspir müzikali. Onun sonelerinden bir kolaj yaptı Kemal Aydoğan, çalışmanın da son günlerine geldik. Güzel bir şey ortaya çıktı sanırım. Yaptığımız işi benim bildiğim kadarıyla, birilerinin başka yerlerde aklına gelmiştir mutlaka, ama benim bilebildiğim kadarıyla Şekspir Müzikali yapılmadı daha önce. Şekspir'den esinlenerek yapılan müzikaller var. Ama bizzat Şekspir'in sözlerini kullanıp müzikal yapmış bir topluluk ben bilmiyorum. İngiltere'de yok örneğin.

Bunun nedeni şu olabilir, İngiltere'de Şekspir belki de tabulaştığı için, dokunmak istemiyorlardır onun müzikalitesine. Çünkü Şekspir yazarken hem şiir yazıyor hem çok güzel tiyatro yazıyor hem muhteşem karakter tahlilleri yapan bir deha. Aynı zamanda şiirin melodisi var, orijinal dilinden okuyunca anlıyorsunuz nasıl bir deha olduğunu. Belki de tabu olduğu için, böyle yaklaştıkları için olmuyor olabilir. Belki de birazcık dışarıdan bakmak gerekiyor Şekspir'e...

Hatta benim bir teorim daha vardır, İngilizler bunu duyunca biraz müstehzi, gülümseyerek karşılayabilirler, bence İngilizler Şekspir'den uzak durmalı! Şekspir'i Akdenizliler daha iyi anlıyor. Şekspir'in birkaç oyunu hariç hepsi Akdeniz dokusu, duygusu taşır. Mesela Otello'nun, Venedik Taciri'nin İngiliz'le ne alakası var. Portekiz, Yunanlı, Türk, İtalyan daha iyi okuyor, daha iyi de oynuyor, ben tanık oldum. Hırçın kız, ne alakası olabilir İngiliz'le? Tamam, Şekspir İngiliz'dir de, onun hangi milletten olduğuyla ilgilenmiyorum ben, yalnızca onunla hem cins olduğum için onur duyuyorum, o da insan ben de insanım.

Geçen sezon Testosteron oyununu sergilediniz. Oyunun nasıl bir bağlama oturduğunu düşündünüz?

İyi bir tiyatro oyunuydu. Biz bir oyunu seçerken, şöyle bir mesaj verelim kaygısıyla yaklaşmıyoruz hiçbir zaman. Sanatın böyle bir kaygısı ya da misyonu olmamalıdır, sanat kendi misyonunu kendi içinde taşır zaten. Yapanların dünyasını, yapanların birikimini yansıtır ister istemez, siz kendinizin dışında bir şey katamazsınız oraya, siz neyseniz yaptığınız sanat da odur.

Dolayısıyla böyle bir misyonerliğe soyunmak haddimiz değil, kimsenin de haddi olmamalıdır. Sanat mesaj vermek için yapılmaz, mesaj vermek için yapılan şeyin adı sanat olmaz zaten, vereceğiniz mesajı bir fotokopi makinesiyle dağıtın, elden vermeniz daha faydalı olur. Sanat başka bir şey... Beethoven'ın Beşinci Senfonisi'nin mesajı nedir, Mozart'ın Kırkıncı Senfonisi'nin mesajı nedir? Cevabı var mı, yok?

Testosteron bizim de kurmak istediğimiz bir cümleyi kurmuş bir oyun. Altına imza atıyoruz. Seçtiğimiz bütün oyunlarda, dramatik alt yapısı sağlam, dili iyi kurulmuş, cümlesi de güzelse, biz de o cümleyi sahneden kurmak istiyoruz. Bizim oyun seçerken tek kriterimiz bu. Seneye şunu mu yapsak bunu mu yapsak gibi planlarımız hiç olmadı.

Testosteron erkek dünyasını eleştiriyordu, iyi bir dille de eleştiriyordu, erkeğin dünyası oyunda izlediğiniz gibidir.

Hatta benim tabii ki bilimsel olmayan, sezgisel bir teorim vardır, erkeklerde rahim kıskançlığı olduğunu düşünüyorum. Erkekler kolay üretmedikleri için, kolay öldürürler, kıskanırlar kadınları. Kadından asker yapamazsın, kadın sadece yavrusu tehlikedeysse öldürür, dalaşmaz öldürür. Bütün dişilerde bu böyledir. Ama erkek hırlar, buraların dayısı benim yaparlar birbirlerine, bir şey olmaz. Erkek dünyasını böyle doğru ve eğlenceli yansıttığı için seçtik bu oyunu.

Sanatçı çağının tanıdığıdır derler, bu bakış açısıyla az önce sanatla ilgili yaptığınız değerlendirmeler doğrultusunda bir soru yöneltsek size.

Çağımızın tanıklığı... Sanat yaparken, gündem belirleyen şeylere, yerelin sorunlarına, gündelik şeylere neden yönelmiyorsunuz diye soruyorsanız eğer, öyle bir oyunla karşılaşmadık da ondan. Ama hadi biz bugünü eleştirelim, bugünün sorunlarına eğilen bir oyun yapalım dersiniz, onun adı sanat olmaz, onun adı saçmalık olur. O mastürbasyon olur. Bu vaktiyle 1970'li yıllarda yapıldı. Ortada sanat filan yoktu, biz bir boşalım sağladık sadece. Yapan da izleyen de arındı, salondan çıktıktan sonra unuttuk oyunu.

Oyun Atölyesi'nin Şekspir'e özel bir önem verdiğini biliyoruz...

Herkes veriyor da cesaret edemiyorlar...

Bugün de bir müzikalle sahneye taşıyorsunuz. Şekspir bugün hangi açılardan güncel, bugünün toplumuna ne diyor?

O, dehasını da evrensel olmasına borçlu. Zaman zaman yerel, gündelik şeylerden de yola çıkmış olsa, asla çağları aşan üslubunu kaybetmemiştir. Zaten bu yüzden çok büyük... Söylediği çok şey var insana dair.

Biz bu oyunda bir kerecik daha insana öleceğini hatırlatırsak, hatırlatabilirsek, çok faydalı olur. Çünkü insan denilen tuhaf, bencil yaratık öleceğini unutuyor. Hâlbuki öleceğini bilen tek yaratık insan. Bugüne kadar biz öleceğimizi bilmemize rağmen bu kadar ahmakça, bu kadar hırslarımızla, dünyayı bu hale getirdik. Öleceğimizi hatırlarsak biraz daha doğru, biraz daha düzgün insanlar olabiliriz.

Mesela burada, biz insanın yedi çağını anlatıyoruz doğumdan ölüme ve hepimiz öleceğiz diyoruz, hepimiz öleceğiz bunu hep unutuyorsunuz, ö-le-ce-ğiz haberiniz olsun ö-le-ce-ğiz, bunu hatırlatmak bile çok önemlidir diye düşünüyorum. Şekspir'in bütün eserlerinden ve sonelerinden derlenen bu müzikalde, doğumdan ölüme bir yaşam anlatılıyorsa ve zamanın doğduğumuz andan itibaren ecele aktığı bize hatırlatılıyorsa, bakın Şekspir işte bunu da yapmış, o gün insanlara öleceğini hatırlatmak ihtiyacı doğmuş. "Ulan öleceksiniz, ne istiyorsunuz?" demiş. Bunu da becermiş.

Peki, bu oyunun müzikal olarak sahneye konması, daha önce hiç yapılmamış bir oyun olmasından, hiç yapılmamış bir işi yapmak isteğinden mi kaynaklanıyor, yoksa insanlara öleceğini müzikalle daha iyi anlatabileceğinizi mi düşündünüz? (Karşılıklı gülüşmeler)

Biz herhangi bir şey anlatalım gibi bir dertle çıkmadık yola. Biz kimiz de insanlara bir şey anlatıyoruz. Biz sanat yapıyoruz. Tiyatro sanatı adına ne yapalım dedik, Şekspir gibi bir deha var ortada, hadi oynayalım dedik, sonra Tolga acaba bize sonelerini bestelese nasıl olur dedik ve bu oyun öyle çıktı yola. İnsanın yedi çağını anlatmak istedik: Bebek, çocuk, aşk, asker, yargıç, ihtiyarlık ve ölüm. Bunu anlatacak değişik pasajlar bulalım ve Tolga da bestelesin. Bunun dışında bir amaç yok, vardır diyen de yalan söyler.

Son derece basit bir soruyla çıktınız yani yola: "Şekspir oynayalım, Tolga da bestelesin". Hep karmaşık, zor sorular olduğu söylenir ya, sanatın altında aslında basit ama akıllara kolay gelmeyen soruların olduğunu söylüyorsunuz sanırsak...

Birisi dünya çapında bir viyolonselciye neden viyolonselde başladınız diye soruyor, o da babam ayakkabıcıydı, çekiç sesinden sıkıldım, başladım diyor. (Karşılıklı gülüşmeler). Bu kadar basit... Neden sanat, çünkü öyle istiyorum, çünkü kendimi öyle ifade ediyorum, akıl sağlığımı ancak öyle koruyabiliyorum. Kendi adıma "ben niye tiyatro yapıyorum"un cevabı bu işte.

Varolan çevirileri kullanmayıp, yeni baştan çevirmek ihtiyacı duymuşsunuz. Yeterli gelmedi mi mevcut çeviriler?

Maalesef öyle, çevirilerin çoğu çok kötü... Çeviri başlı başına zor bir iş ama Şekspir çevirmek daha da zor bir iş, aslında hepimizin boyunu aşan bir iş, üstüne bir de şiir çevirmeye kalkıyorsunuz. Ama biz işte öğrenciliğimizden beri mevcut çevirileri oynaya oynaya öyle sandık Şekspir'i. Orijinal dilinden okuyunca da diyorsunuz "ne yapmışsın be abi, öyle mi yapılır o çeviri?". Bir iki yerde takılınca, baktık böyle olmayacak biz de yeniden çevirmeye karar verdik bazı bölümleri. Bazı bölümleri de eski çevirilerden kullandık, güzel çevirilerdi

çünkü, üstüne kuş kondurmayalım dedik. Can Yücel var, Talat Sait Halman var, Zeynep Avcı var, Sevgi Soysal var, Bülent Bozkurt var, onlardan izin alarak kullanıyoruz çevirilerini, broşürümüzde de tek tek o bölümler yazacak, geri kalanın tamamını ben çevirdim.

Oyunun müziğinde hem doğu hem de batı enstrümanları var, bu bir sentez arar mı?

Oyunda anlatılan yedi çağa hangi enstrüman uyarsa onu kullandık. Herhangi bir plan içinde besteledi Tolga. Yargıç çağındaki bir erkeğe Ala Turka lazım. O çağda bir erkek her şeyi bildiğini zanneden, tüm doğruları kendinin bildiğini zanneden bir erkek ve bizim toplumumuzda bunu kodları Ala Turka'da var.

Biz Türkiye'de, Türkçe konuşan seyirciye oynuyoruz oyunlarımızı. Onların kodlarını almak ve bizim hangi kodlarla hareket etmemiz gerektiğini bilmemiz çok önemli. Evrenselliği, yerellikten sıçramadan gidemezsiniz, kendi kodlarınızla hareket edersiniz ve başkaları da bunu anlar, sizin kodlarınızdan anlar ve bunu kendi kodlarına deşifre eder. Onun için herhangi bir plan dâhilinde değil ama işimize gelen her şeyi kullandık, oyunda Jazz da var, Rock da var, Türkü de var...

Tiyatro uzunca zamandır seyirci sorunu yaşıyordu, geçtiğimiz sezonla birlikte yeniden bir canlanma başladı. Siz sanatınızın geleceğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Evet, sizin de belirttiğiniz gibi bir canlanma başladı. Bence iyi oyunlar yapılması gerekiyor. İyi oyunlardan ne kastediyorum: Özellikle sahnede insanlar değil de yürüyen aktörler gördüğümde benim tüylerim diken diken oluyor. Aktörün ne işi var sahnede, defol git kuliste yap aktörlüğünü. Bana insan lazım, aktörlük mesleği bana sahnede insanı anlatma mesleğidir. Sahne insana benzemeyen, benim tanıdığım kişilere benzemeyen Mars'tan mı, uzaydan mı gelmiş belli olmayan insanların gezdiği yer değildir. "Biz seyirciden daha üst bir yerdeyiz, biz san'atçıyız" gibi tuhaflıklarla yapılan sanat seyirciyi soğuttu. Seyirci çok haklı oyunlara gitmemekte... Tiyatrocuların, seyirciyle birlikte bir şey yaptığınızda, aralarında hiçbir fark yok. Benim sadece mesleğim, donanımım bu, bu yönde eğitmişim kendimi hepsi bu. Şöyle olması lazım tiyatrocunun, "şimdi ben sana buradan bizi anlatacağım, ben bulutların üstünde gezinen bir san'atçı değilim. Ben insanım, bu konuda eğittim kendimi." dersiniz seyirci sizi izler, öteki türlü izlemez. Ben terk ediyorum böyle oyuncular görünce sahnede. Birkaç iyi referans almadan oyun izlemiyorum.

Hangi oyunları terkettiniz peki?

İngiltere'de çok terk ettim. Burada damgalı eşek gibi dolaştığımdan, Haluk Bilginer bizi baltalamaya gelmiş demesinler diye çok titizlikle, seçerek gidiyorum. Evet, tiyatro terk edilir. Adını vermeyeyim, geçen sezon bir oyunu terk ettim. Maalesef en önde oturduğumdan, perde arasına kadar beklemek zorunda kaldım, sonra çıkıp gittim. Çünkü hiçbir şey anlamamışlardı yaptıkları işten. Geç bile kaldım aslında terk etmek için, onuncu dakikasında çıkmam gerekirdi.

Seyirci sorununu kötü oyunlara, bulutların üzerinde yüzen "san'at"çılara bağlamanın doğru bir yönü olmakla birlikte, indirgemeci bir yaklaşım olmuyor mu? Dört yüz elli lira maaşla ay sonunu getirmeye çalışan milyonlarca insan var memlekette!

Aman, oraya hiç girmiyorum, niye tiyatroya gitmiyorsun diye sorarsan o

insanlara, adamı döverler vallahi...

Devlet örgütlenmesinin zaafı yok mu burada? İnsanlara, insanca yaşayacakları bir ortamı hazırlamak devletin görevi değil mi?

Bu devletin işi, tiyatro yapacak ortamı sağlamak devletin işi ama tiyatro yapmak devletin işi değil, sakın bulaşmasın... Devlet Tiyatrosu diye bir şey dünyanın başka hiçbir yerinde yok, Türkiye tek örnek bu konuda. Devlet sanat yapmaz, neden yapsın? Devlet sanat yapılacak ortamı yapmakla yükümlüdür, devlet hizmetçidir.

Devletin tiyatrosu olur mu ayrı bir tartışma konusu ama Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasasında sosyal devlet ilkesi yazıyor...

Sadece yazıyor. (Gülüşmeler). Hani nerede?